

ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

УДК 811.161

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.1.1/39>**Архипенко Л. М.**

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

АНГЛІЗМИ В НАЦІОНАЛЬНИХ МОВАХ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗАПОЗИЧУВАННЯ

Пропонована стаття присвячена аналізу лексичних запозичень з англійської мови. З'ясовано основні причини запозичування англізмів та провідні тенденції їх поширення в українській мові. Численність англізмів як у спеціальному мовленні, так і загальноповсякденному словниковому складі національних мов засвідчує їх міцне утвердження. Глобалізаційні та глокалізаційні процеси на зламі XX–XXI ст. сприяли кількісному зростанню запозичень з англійської мови, оскільки цей період позначений подіями екстралінгвального характеру (міжнародні торгівля, культурні зв'язки, розвиток туризму, обмін науково-технічними, культурними, спортивними здобутками тощо), що збагатили лексикони національних мов і української зокрема. Наведені приклади яскраво ілюструють активне використання англізмів у різних сферах суспільного життя, зокрема особливу відкритість до запозичень на загальномовному рівні демонструють комунікативні ситуації в мережі Інтернет, спілкування в соціальних мережах та в групах геймерів. Виділено й проілюстровано різні типологічні групи англізмів, серед яких прямі запозичення, професіоналізми, варваризми, екзотизми й псевдоанглізми. Наголошено на традиційному поділі процесу засвоєння англізмів у лексичній системі української мови на етапи початковий, поглиблений і етап повного пристосування з відповідними ступінцями адаптації (низький, середній та найвищий) на кожному рівні мови-реципієнта. Зазначено на необхідності урахування лексичного значення та стилістичного відтінку англізмів у процесі спілкування, особливо в молодіжному середовищі, з метою уникнення мовленнєвих помилок, а також невиправданого вживання англізмів, що може спричинити засмічення мови й позбавити її національної самобутності. Зроблено висновок про те, що запозичування англізмів і утворення на їх основі нових слів збагачує міжнаціональний лексичний фонд і розширює функціональні межі національних мов, а подальше вивчення цього процесу в розрізі глобалізації та глокалізації вимагає постійної уваги як мовознавців, так і фахівців інших наукових напрямів, і відкриває перспективи для подальших досліджень.

Ключові слова: англізми, іношомовні слова, процес запозичування, типи запозичень.

Постановка проблеми. Глобалізація та глокалізація позначилися на розвитку національних мов першійстю англійської як мови міжнародної комунікації. За різними підрахунками цією мовою володіють 1,5 мільярда осіб, це рідна мова 12-ти націй (350 мільйонів осіб), близько 80 % наукових досліджень опубліковано англійською, понад 50 % щоденних інформаційних повідомлень у світі від різних засобів масової комунікації теж англійськомовний продукт (статистичні дані за К.Павелків [12, с. 125]). Міжнародна взаємодія на політичному, економічному, культурному, науковому та інших рівнях сприяли світовому поширенню англійської мови із засвоєнням запозичених англізмів національними мовами, зокрема й українською. Також

слід зазначити, що «<...> англійська мова стає другою «рідною» мовою саме для найбільш освіченої й соціально активної частини світової спільноти. Кількість людей, які знають англійську мову й для яких це фахово необхідно в глобалізованому світі, і далі зростатиме» [7 с. 12]. Уплив англійської мови на українську найактивніше виявляє себе галузях з інтенсивним вербальним спілкуванням (ЗМІ, соціальні мережі, інформаційні технології тощо). Українська у всіх сферах спілкування отримала статус мови-реципієнта, проте низка мовознавців занепокоєна домінантним впливом англійської в глобальному процесі взаємопроникнення мов на тлі демонстрації національними мовами засилля запозичених з англійської мови слів [5, с. 139].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема проникнення англіцизмів на тлі глобалізації в національні мови, зокрема й українську, вплив запозичень на процеси розвитку та функціонування мов не полишає актуальності й продовжує неабияк цікавити дослідників. В україністиці глобалізаційні впливи англійської мови на міжнародну комунікацію досліджували В. Бондаренко, Д. Суворова [5], Л. Боярова [5], С. Петькун [13], О. Дрейчук, О. Ільченко [7]. Функціонування й адаптація в українській мові запозичень з англійської стали предметом дослідницької уваги Б. Ажнюка [1], О. Стишова [15], О. Доьлог [8], О. Дмитренко, С. Кохан [6], Ю. Молоткіної [11], В. Роман [14]. Новітні наукові пошуки у цьому напрямі завершилися захистами дисертацій Я. Битківської [4], О. Лапінської [9], Т. Майструк [10], Н. Ясинецької [18] та ін. Дискусії на сторінках наукових праць щодо питань запозиченої лексики засвідчують необхідність їх системного й ретельного дослідження.

Постановка завдання. Мета статті – простежити вплив англіцизмів на українську мову та з'ясувати типи лексичних запозичень, основні причини їх проникнення в мову, особливості й потребу у виваженому використанні англіцизмів для розвитку української мови й збереження її самобутності та унікальності.

Виклад основного матеріалу. Англізми почали проникати в українську мову ще на початку XIX століття, проте частотність їхнього запозичування залишалася низькою, початок XX століття позначився інтенсифікацією процесу й «<...> уже виданий у 1932 році «Словник чужомовних слів» І. Бойківа, О. Ізюмова фіксує близько 500 англіцизмів (при 23 тисячах загальної кількості слів)» [8, с. 164]. На зламі XX–XXI століть, що збігається з набуттям Україною незалежності в 1991 році й відкриттям держави для зовнішнього світу, сталося лавиноподібне запозичування слів і для позначення виниклих понять (наприклад у комп'ютерній термінології чи офіційно-діловому лексиконі), і для заміни українських слів англійськими еквівалентами з метою позначення відсутньої в питомій лексемі позитивної/негативної конотації. Сьогодні англізми, які стали невід'ємними складниками сучасної лексичної системи української мови й функціонують у всіх сферах суспільної комунікації та діяльності, демонструють подальше входження й поширення.

Однією з першочергових причин запозичувань стала відсутність певного поняття чи концепції в українській мові. Так, наприклад, вже звичні для

всіх слова з галузі ІТ: *комп'ютер* (від англійської computer), *принтер* (від англ. printer), *браузер* (від англ. browser – особливий тип комп'ютерної програми, яка дозволяє вам користуватися Інтернетом), а також термінологіка, знайома лише фахівцям певної галузі (*фішинг* (від англ. phishing – спроба обманом змусити когось надати інформацію через Інтернет або електронною поштою), *дебаф* (від англ. debuff – ефект, який робить ігрового персонажа слабшим); в індустрії краси: *лешмейкер* (від англ. lashmaker – майстер з нарощування вій), *макіяж* (від англ. makeup – макіяж), *кушон* (від англ. cushion foundation – рідка основа, упакована в портативну, компактну форму), *спонж* (від англ. Sponge – вид губки для нанесення макіяжу) та ін. Ринок праці поповнився новими професіями: *копірайтер* (від англ. copywriter – автор реклами або рекламного тексту), *блогер* (від англ. blogger – людина, яка пише та підтримує блог, веб-сайт, який містить особисті роздуми, коментарі та часто гіперпосилання, відео та фотографії, надані письменником), *букмекер* (від англ. bookmaker – особа, яка визначає коефіцієнти, що приймає та виплачує ставки), *коучер* (від англ. coacher – людина, яка дає інструкції або рекомендації, тренер), *дистриб'ютор* (від англ. distributor – той, хто продає товар, розповсюджувач), *мерчендайзер* (від англ. merchandiser – особа або організація, продає товари).

Відкритість до запозичень виявляють комунікативні ситуації в мережі Інтернет, особливо спілкування в соціальних мережах та в групах геймерів (від англ. gamer – людина, яка регулярно грає у комп'ютерні чи відеоігри). Наприклад, у мовленні сучасної молоді поширені такі поняття, як *інфлюенсер* (від англ. influencer – людина, здатна викликати зацікавленість чимось (наприклад, певним споживчим товаром), зробивши про це допис у соціальних мережах), *фоловер* (від англ. follower – підписник каналу, особливо в соцмережах), *кринж* (від англ. cringe – почуття незручності, легкого дискомфорту й сорому, зокрема за іншу людину, викликане дивними чи смішними подіями), *хайп* (від англ. hype – агресивна рекламна дія екстравагантного чи надуманого характеру, ажіотаж навколо чогось), *донат* (від англ. donate, donation – пожертвування, благодійний внесок), *майнінг* (від англ. mining – використання спеціального програмного забезпечення для отримання криптовалюти).

До провідних причин запозичування слів варто віднести виникнення потреби в номінуванні предметів чи понять, розрізненні подібних, але все ж

такі різних за змістом понять, соціально-психологічні (сприйняття іншомовного слова чи елемента як престижного/модного/вишуканого), використання одного слова замість описових зворотів (так звана мовна економія): «<...> поповненню української мови запозиченнями сприяє процес універсалізації та інтернаціоналізації словникового складу, виявлений через уживання коротких, а отже, економних з погляду мовленнєвих зусиль лексем» [17, с. 67].

Граматичні особливості та інший мовленнєвий менталітет англіїців уможливають коротке назовництво (одним словом) поняття/предмета, для позначення якого в українській мові знадобиться словосполучення чи вислів з описовим зворотом: *саміт* (від англ. summit) – зустріч найвищому рівні; *брифінг* (від англ. briefing) – коротка зустріч для повідомлення чи надання інструкцій; *рітейл* (від англ. retail) – продаж споживчих товарів у невеликих кількостях; *ейчар* (від англ. HR – human resources) – спільність осіб, які разом є робочою силою певної організації; *лайк* (від англ. like) – позитивна оцінка чогось у соцмережах; *квест* (від англ. quest) – гра у пошук з виконанням завдань; *шоурум* (від англ. showroom) – приміщення для продажу й демонстрації зразків товарів; *краш* (від англ. Crush) – людина, якій дуже симпатизуєте.

Запозичування англізмів часто трапляється в технічному й науковому мовленні через притаманну їм властивість робити висловлювання місткішим і компактнішим, що забезпечує точність у передаванні інформації. Виокремлюємо наступні типи запозичень: *пряме* (фонетичне запозичення) – звучання слів у мові-донорі й мові-реципієнтів однакове: *булінг* (від англ. bullying – жорстоке поводження сильнішого з кимось слабшим), *стартап* (від англ. startup – молоде комерційне підприємство), *куки* (від англ. cookie – невеликий файл/частина файлу, що зберігаються на комп'ютері користувача мережею Інтернет).

Серед запозичених англізмів присутні екзотизми – слова, використовувані на позначення предметів чи явищ, раніше відсутні в українських реаліях. Власне відсутність вербального еквівалента та зацікавленість національно-культурними, релігійними, політичними, соціально-економічними тощо особливостями життя людей в інших країнах переважно й стимулюють запозичування іншомовних слів: *гамбургер* (від англ. hamburger – сендвіч з яловичої котлети в розрізній круглій булочці), *консилер* (від англ. concealer – косметичний засіб, призначений для маскування плям чи знебарвлення шкіри під очима), *смузі*

(від англ. smoothie – напій з фруктів, змішаних із соком, молоком чи йогуртом), *спойлер* (від англ. spoiler – певна інформація про сюжет кінофільму/телепередачі, здатна знизити в глядача почуття подиву чи очікування).

Окрему групу становлять гібриди – слова зі зміненими граматичними й морфологічними особливостями відповідно до норм мови-реципієнта: *креативний*, *креативно* (від англ. creative, creatively – творчий, творчо), *зачекінутися* (від англ. to check in – зареєструватися), *крафтити* (від англ. to craft – створювати щось ремісничим шляхом), *юзать*, *юзер* (від англ. to use, user – користуватися, користувач), *колаба* (від англ. collaboration – спільна діяльність), *криповий* (від англ. creery – моторошний, страшний, потворний).

Заслужують на увагу й професіоналізм – слова, запозичені унаслідок зростання популярності чи затребуваності певної професії: *тимбілдинг* (від англ. team building – заохочення групи осіб до спільної роботи, наприклад, через залучення їх до участі в заходах/іграх), *хостес* (від англ. hostess – жінка, обов'язки якої приймати/розважати гостей), *брейдер* (від англ. braider – перукар, який спеціалізується на африканському плетінні волосся), *лайф-коуч* (від англ. life coach – радник у прийнятті рішень, досягненні мети чи вирішення проблем), *шопер* (від англ. shopper – агент з покупок для клієнтів).

Ще одну групу становлять варваризми – іншомовні слова чи словосполучення, адаптовані мовою-реципієнтом не повною мірою через граматичні/фонетичні труднощі використання слова чи новизною запозичення. Цю категорію становлять англізми, що з'явилися в українській мові як прямі запозичення й міцно закріпилися в повсякденному мовленні: *окей* (від англ. okay), *хепі-енд* (від англ. happy end – щасливий кінець чи завершення чогось), *вау* (від англ. wow), *апгрейд* (від англ. upgrade – оновка, оновлення, удосконалення, покращення).

У популярних соціальних мережах, онлайн-іграх незнайомі люди зазвичай спілкуються між собою англійською. Часто використовувані упродовж тривалого проміжку часу, проведеного в Інтернеті, англійські слова й фрази переносяться в повсякденне життя. У мовленні молоді часто можна почути такі англізми, як *чилити* (від англ. to chill – відпочивати, розслаблятися), *запостити* (від англ. to post – розмістити щось у мережі), *реєструвати* (від англ. to register – реєструватися), *тролити* (від англ. to troll – протидіяти в Інтернеті,

навмисно публікуючи підбурювальні/образливі коментарі чи інший деструктивний контент).

Лексеми, утворені на основі англійських слів за допомогою словотвірних афіксів, які, проте, не використовуються в означеній формі чи значенні в англійській мові – це так звані псевдоанглізми: слово *ксерокс* використовують в українській мові для позначення будь-якого копіювального апарату, проте в англійській це назва однієї з компаній-виробників, а власне англійське слово звучить як *photocopier*. Аналогічний приклад – лексема *памперси*, англійський еквівалент якої *diapers* (підгузки), а *Pampers* – це бренд. *Ноулайфер* – особа, яка весь день проводить біля комп'ютера і, як наслідок, позбавляє себе особистого життя. Це слово утворюють англійські морфеми *no* і *lifer*, проте в англійській мові така лексема відсутня.

Поряд з типами запозичень у мовознавстві виділяють «<...> чотири види адаптації чужомовних слів до мови-реципієнта: фонетична – пристосування слова до звукової системи й наголосу, графічна – написання відповідно до орфографічних норм, морфологічна – відповідність граматичним правилам, семантична – пристосування до лексичної системи української мови» [15, с. 31; 3]. Розглядаючи процес входження англізмів у лексичну систему української мови традиційно говоримо про виділення початкового та поглибленого етапів, а також етапу повного освоєння, кожному з яких відповідає певний ступінь адаптації: низький, середній та найвищий. Структура кожного з етапів потребує виділення ознак, характерних усім рівням мови-реципієнта: фонетичному, лексико-семантичному, морфологічному, зокрема словотвірному, семантичному та комунікативному» [3].

Висновки. Запозичування англізмів – це нова віха в розвитку національних мов й української зокрема. Аналізування запозичених англізмів підтверджує факт збагачення лексичного складу мови-реципієнта, адже вони є джерелом словотвір-

них елементів та спеціальної лексики (термінів). Запозичення з інших мов не слід вважати чимось небезпечним, оскільки в умовах глобалізації й розвитку інформаційних технологій подібне поповнення словниково складу новими термінолексемами неминує. Однак не варто й зловживати використанням англізмів тільки заради моди, оскільки це призводить до знищення самобутності мови, «<...> англіцизми значно впливають на формування сучасного словника, проте не можна допустити, щоб запозичення входили в мову стихійно та невмотивовано, адже часто яскраве і привабливе запозичене слово є зовсім непродуктивним у системі сучасної української мови, і лише засмічує її» [17, с. 67]. Погоджуємося з міркуваннями О. Дмитренка про те, що: «<...> англійські слова й звороти останнім часом активніше поповнюють наш лексикон; наша вимова, морфологія й синтаксис зазнають з боку англійської мови чималого впливу. Причини цього очевидні: комп'ютеризація, потяг до міжнародних стандартів ділового партнерства, до науки й освіти Заходу, передове товаровиробництво в англійських країнах, лідерство англійської мови як міжнародної тощо. Проте чимало англіцизмів насамперед витісняє з обігу власне українські слова, а це вже мовна агресія» [6, с. 54]. У мові закарбована національна ідентичність, тому розвиток й збереження її унікальності – наш першочерговий обов'язок. Так само варті уваги контексти, у яких залучені запозичені слова. Більшість англізмів, використовуваних в мові соціальних мереж, мають аналоги в українській мові – і у їх вживанні немає особливої потреби, адже вони лише частина сучасної масової культури. Запозичування англізмів і утворення на їх основі нових слів збагачує міжнаціональний лексичний фонд. Подальше вивчення цього процесу як результату глобалізації та глокалізації вимагає постійної уваги й відкриває перспективи для подальших досліджень.

Список літератури:

1. Ажнюк Б. Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації. *Мовознавство*, 2001. № 3. С. 48–54.
2. Архипенко Л. М. Етапи і ступені адаптації іншомовних лексичних запозичень в українській мові (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ–початку ХХІ ст.). Харків : Вид. ХНЕУ, 2008.
3. Архипенко Л. М. Англіцизми в українській мові: причини, наслідки, перспективи запозичування. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32 (71). № 5. Ч. 1. С. 1–6.
4. Битківська Я. В. Тенденції засвоєння та розвитку семантики англізмів у сучасній українській мові: дис. ... канд. філол. наук. Тернопіль, 2008. 368 с.
5. Бондаренко В. І., Суворова Д. В. Культурна глобалізація як феномен сучасності. *Наука в інформаційному просторі: зб. статей IX міжнар. наук.-прак. інтернет-конф.* (10–11 жовтня 2013 р.) URL: http://www.confcontact.com/2013-nauka-v-informatsionnom-prostranstve/po4_bondarenko.htm (дата звернення: 12.01.2025)
5. Боярова Л. Г. Лінгвістичний аспект глобалізації. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. ХНПУ ім. Г. Сковороди*, 2015. Вип. 40. С. 138–144.

6. Дмитренко О., Кохан С. Вплив англіцизмів на сучасний український молодіжний сленг. *Лінгвістичні студії*, 2020. Грудень. С. 49–56.
7. Дрейчук О., Ільченко О. Мова та комунікація в аспекті глобалізації культур. *Молодий вчений*, 2023. 1.1 (113.1) с. 10–13.
8. Дьолог О.С. Особливості англо-української мовної взаємодії різних типів. *Нова філологія*. 2020. Вип. 1 (80). С. 162–167.
9. Лапінська О.М. Англіцизми в структурі українського художнього тексту кінця ХХ–початку ХХІ ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Дніпропетровськ, 2013. 20 с.
10. Майструк Т.С. Англіїські запозичення у функціонально-стильових різновидах української мови кінця ХХ – початку ХХІ століть: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Кривий Ріг, 2010. 20 с.
11. Молоткіна Ю. Різні способи написання новітніх англіцизмів в українській мові. *Науковий вісник Дрогобицького Державного Педагогічного Університету імені Івана Франка. Серія «Філологічні науки»*. Мовознавство, 2017. Вип. 7. С. 119–123.
12. Павелків К. Вплив англіцизмів на сучасну українську мову: сфери проникнення. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2023. Вип. 63. Том 2. С. 125–130.
13. Петькун С.М. Мова як складова людської культури в умовах світової глобалізації. *Наука. Релігія. Суспільство*, 2012. № 1. С. 97–101.
14. Роман В. Особливості адаптації лексичних запозичень у мові засобів масової інформації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, 2018. № 36. С. 118–121.
15. Стадній А.С., Зозуля І.Є. Неоангліцизми в сучасній українській літературній мові. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 22. Т. 2. С. 29–33.
16. Стишов О.А. Нові іншомовні слова в українськомовних ЗМІ початку ХХІ ст. *Studia philologica* 2017. Випуск 9. С. 66–75.
17. Шинкар Т.С., Левченко Т.М., Чубань Т.В. Функціонування англіцизмів у мові сучасних українських масмедіа: лінгвоекотичний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 25. Т. 1. С. 66–71.
18. Ясинецька Н.А. Структурно-семантичні особливості та функціонування новітніх англіцизмів в українській мові: дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2013. 253 с.
19. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org>.

Arkhypenko L. M. ANGLICISMS IN NATIONAL LANGUAGES: MODERN BORROWING TRENDS

The proposed article is devoted to the analysis of lexical borrowings from the English language. The main reasons for the borrowing of Anglicisms and the leading trends in their spread in the Ukrainian language are clarified. The number of Anglicisms in both specialized speech and the commonly used vocabulary of national languages testifies to their strong establishment. Globalization and glocalization processes at the turn of the XX–XXI centuries. contributed to the quantitative growth of borrowings from the English language, since this period was marked by events of an extralingual nature (international trade, cultural ties, the development of tourism, the exchange of scientific and technical, cultural, sports achievements, etc.), which enriched the lexicons of national languages and Ukrainian in particular. The examples given vividly illustrate the active use of Anglicisms in various spheres of social life, in particular, communicative situations on the Internet, communication in social networks and in groups of gamers demonstrate a special openness to borrowings at the general language level. Various typological groups of Anglicisms are highlighted and illustrated, including direct borrowings, professionalisms, barbarisms, exoticisms and pseudo-Anglicisms. The traditional division of the process of assimilation of Anglicisms in the lexical system of the Ukrainian language into the stages of initial, in-depth and complete adaptation with the corresponding degree of adaptation (low, medium and highest) at each level of the recipient language is emphasized. The need to take into account the lexical meaning and stylistic nuance of Anglicisms in the process of communication, especially in the youth environment, is noted in order to avoid speech errors, as well as unjustified use of Anglicisms, which can lead to clogging of the language and deprive it of its national identity. It is concluded that the borrowing of Anglicisms and the formation of new words on their basis enriches the inter-ethnic lexical fund and expands the functional boundaries of national languages, and further study of this process in the context of globalization and glocalization requires constant attention from both linguists and specialists in other scientific areas, and opens up prospects for further research.

Key words: anglicisms, foreign words, borrowing process, types of borrowings.